

Modernség – agyó?

Jürgen Habermas modernről és posztmodernről írott dolgozatának ismertetését kezdjük azzal a szentenciával, hogy *extra modernum non est vita, si est vita, non est ita* (a modernen kívül nincs élet, de ha van is, az nem olyan). Adassék meg e kezdőmondatnak az asszociációkkal való játékok lehetősége: játsszon egyszerre kozmopolitát és lokálpatriótát, játsszon (rá) az ottra, a „kint”re és az ittre, az extra Hungariam kirekesztő korlátosságára, s sommázza egyben, frappáns tömörséggel, Habermasnak e kérdésről alkotott véleményét. Mert erről van szó: a posztmodernben: *non est vita*, a posztmodern: *non est ita*, nem olyan. Tehát érdektelen, konzervatív, hamis. Habermas számára, legalábbis.

A *Le moderne et le postmoderne* címet, az olvasó óhatatlanul modernnek és posztmodernnek olvassa. Ám a dolgozat olyan alcímei, mint például *Az esztétikai modernség törvénye*, *A kulturális modernség és társadalmi modernizáció*, *A Felvilágosodás filozófusainak modernista szándéka* a „modern” túlsúlyát sejtetik. A szövegtest sejtésünket igazolja. Posztmodernről, jószerével sem *aperté*, sem burkoltan szó nem esik. *Non est vita*. Tiszta beszéd. Úgy tűnik, Habermas posztmodernről alkotott véleménye maradéktalanul azzal a textusban szereplő, némileg átalakított, egyszerű mondattal sommázható, hogy „le projet de la modernité n'est pas encore réaliste”, vagyis a modernnek szándékai, tervei, elképzelései még meg-valósításra várnak. *Non est ita*. Ez a vélemény nem indokolhatatlan; egyébként a posztmodernről szóló teóriák is csak egy ponton jutottak konszenzusra, hogy tudniillik posztmodern: *van*. Senki nem tudja *hogyan* van. Habermas értelmezésében (Lyotard opponenseknek) a „modern” félreértelmezőjeként, félreértőjeként, konzervatívként van: Habermas kérdése nem úgy szól, hogy mi az, ami utána van valaminek (a „modernnek”), hanem: mi az (a modern), aminek utána van valami. A kérdésfelvetés módszert is, nyelvhasználatot is kijelöl – a kultúrtörténeti módszerét és nyelvhasználatát. (Gondolom, az írás számos helyén található történelmi analógiák, történelmi példák, példázatok, példázó-zások ezt jelentik.) S mivel Habermas kérdésfelvetése archeologikus (nem a

posztmodern specifikumára kérdez rá), válasza is az: görcsös és anakronisztikus. Non est vita, itt tartunk. Habermas ahol teheti (gondja van rá, hogy tehesse), tartózkodik még a posztmodern kiejtésétől is. Ki-ejti helyett a vituperatív, sértő „konzervatív”-at, egy ad hominem jellegű, vádaskodó, a hitviták disputairodalmának hagyományát felélesztő stílus-ra hangolódva. S ha a posztmodern éles elutasítása az avantgardizmus (mely avantgarde egyenlő a szellem örökös szabadságvágya, „legfeljebb ha omnibuszon” aranyi gesztusa, tisztaszándékú, flagelláns radikalizmus, portyázó szabadszapat) szellemében történne, ha ez az avantgarde volna a mérce, ha *innen* hangzana, hogy extra modernum..., Habermasnak i--gaza lenne. Így a kirekesztés karakteres volna. És érvényes is, talán. Habermas alapállása, féltő, nem ez. Hanem az, hogy aki nem modern, az konzervatív (conservateur), szép magyar szóval: maradi, s ha hirtelen nem tudnánk megmondani, mi a hasonlóság Spaemann, Jonas, Derrida, Foucault, Wittgenstein, Benn és Bell között, Habermas segítségünkre siet, megmondja: valamennyien maradiak. Idősb-(vieux), ifjabb-(jeunes), új-(neo) konzervatívok. Posztmodern az, ami a neo. A neokonzervatív. Karakteres (és korlátolt) egyértelműség.

Mármost, mit takar a neokonzervatív jelző? Azt, például, hogy visszatérni olyan tradíciókhoz, amelyekkel szemben az igazolhatóság semmilyen normatív követelménye nem érvényesíthető; aztán az esztétikának a személyesre, a személyes életre való lehatárolását; aztán a kulturális modernség bombájának hatástalanítását (désamorce le contenu explosif de la modernité culturelle) – posztmodern mint tűz-szerész (ez jó!) –, summa summárum a modernitás szándékairól való lemondást, általában. Neokonzervatívé úgy, ahogyan azt az ő legkiválóbbik, Daniel Bell a **The Cultural Contradictions of Capitalism** (A kapitalizmus kulturális ellentmondásai) című könyvében teszi: a legkülönbözőbb szélsőségek összemosásával: modernizmust a nihilizmussal, az állami szabályozást a totalitarizmussal, a nők felszabadítását a család szétesésével, baloldaliságot a terrorizmussal, a hedonizmust, az önmeghatározás hiányát, a narcizmust egy kulturális fejlődés eredményének tulajdonítva, azaz modernitásnak véve a gazdaság és társadalom kapitalista modernizációjának sikerületlen hozadékait, hatásait. Hic Rhodus! Főntebb azt mondtuk: Habermas avantgardizmusa érvényes is lehetne akár. Az avantgarde-nak mint társadalomkívüliségnak, mint a szellem állandó szabadságharcának, mint időn (és történelmen) kívülinek létjogosultsága van. Am – ha Habermas ezt nem is fogadja el – a „megváltó” avantgarde kifulladás, korszerűtlenné vált. Az avantgarde-nak mint a társadalom át-esztetizálандóságának viszkető igényeinek; a metatörténelmet tételező avantgarde szavatossága lejárt.

Világos: Habermas a történelem „metaelbeszéléseinek” (a metatörténelemnek) gondolatától – ízlés szerint: nyűgétől? ajándékától? – szabadulni nem tud, holott.

Holott, ahogy Gianni Vattimo – a *La finita della modernita* (1985) szerzője – egy Chicago Review-beli, magyarra nehezen visszaadható *The End of (Hi)story-* (A történe(t) (elem) vége) című írásában megállapítja: posztmodern az, ami a történelem után van, a Nagy Történelem eltűnte után, mely helyzetben beszélni történelemről szabad, nem a történelemről (we can speak of a history only). Hogy a gondolat nem csupán extravagáns esztéták elmeéle: lásd White metatörténelmi kutatásait a „történelem” rekonstruálásakor használt retorikus sémákat le-leplezendő.

Posztmodernben élni körülbelül annyit tesz, mint nem élni egyik vagy másik metatörténet keretén, paradigmáján belül. Ez a posthistoire állapota (Gehlen). Posztmodernnek lenni annyi, mint a metafizikát meghaladni, mint nem ér a nevetet mondani. Csakhogy. Még Lyotard sem következetes, hiszen a hisztoricizmusnak azt az ösvényét járja, amit a modern taposott ki. Vattimo azt mondja: nézzük meg – Heideggerre hivatkozva – mi a posztmodern igazi viszonya a modernhez, mint a metafizikusság utolsó eredményéhez (modernity is just the last result of metaphysics). Ez a viszony a Verwindungnak a modernitáshoz való viszonyával írható le. A szükséges etimológia: Heidegger a Verwindung alatt egyszerre ért eltorzulást, eltorzítást, kigyógyulást, kigyógyítást, rezignációt, beleegyezést. Metafizikán (a történelem „metaértelmezésén”) a posztmodern túllépni úgy tud, ha azt (a metafizikát) rezignációval egyféle olyan betegséggként kezeli (a sort of illness), aminek nyomait még mindig magában hordozza, és egyszersmind azt eredeti szándékaitól, követelményeitől eltéríti, (ha tetszik: hatástalanítja!), azaz a létnek mind mozdatatlannak, mint ontos on-nak de(kon)strukcióját végzi el. Az „alap”-ot vető, struktúrát s dogmát teremtő, a létről mint alapról (Grund) való gondolkodás korunkra lehetetlenné vált, a létet mint eseményt, mint véglegest (eventual character) a posztmodern kell visszaszerezze.

A posztmodern filozófiájának nem is kisebb a feladata, mint a filozófiában, s általában a kultúrában még fellelhető félreértések szét- és lebontása, a Létnek mint magát felfedő, történő létnek újrafelfedezése.

(Jürgen Habermas: *Le moderne et le postmoderne*, in: *Lettres Internationales* 1987. ősz; Gianni Vattimo: *The End of (Hi)story*, in: *Chicago Review*, 1987. 4. szám)

SZÁNTÓ ISTVÁN